

A végtelen kreativitás mestere

Király Tamás –műfaji határokon túl

JANKÓ JUDIT

Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, 2019. IX. 15-ig

Király Tamás (1952–2013) a 80-as évek undergroundjának fontos figurája. Újságcikkben nevezték már magyar divatpápának; külföldön mindig nagyon izgalmasnak tűnt, hogy a vasfüggöny mögött, a szürkének titulált életkörülmények közt is él egy avantgárd divattervező, akinek ráadásul lehet, hogy nem is a divathoz, hanem a művészethez van szorosabb kapcsolódása. A rendszerváltás előtt két perccel mutatkozott be Nyugat-Berlinben, s akikkel akkor együtt mutatta be a ruháit (például Vivienne Westwooddal és Yoshiki Hishinumával), azok később tényleg a divat pápai lettek. Ő pedig itthon öltöztette a kor alternatíváit élő kirakatos belvárosi New Art butikjából. Újhullámos zenekarok, mint az URH, a Kontroll Csoport és a Sziámi felvezetéseként mutatott be show-kat a Petőfi Csarnok színpadán, Xantus János és Bódy Gábor filmjeihez tervezett jelmezt, Bachman Gáborral együtt látványt. A felsorolásból is látszik, hogy Király Tamás élete és munkássága számtalan irányba kibontható. A Ludwig Múzeum *Király Tamás. Out of the Box* című életmű-kiállítása most kihúzott egy szálát a gombolyagból, de annak feldolgozása, hogy ki is volt Király Tamás – hordhatatlan ruhákat tervező autodidakta divattervező, divatművész, esetleg performanszművész? –, még korántsem elvégzett feladat. A kiállítás kurátorával, Timár Katalinnal beszélgettünk.

foto: Rosta Izséfal

A Baltazár Színház *Baltazáréji álom* című előadásához készült jelmezek, Budapest, 2011

TIMÁR KATALIN: Egy kiállítás általában nem a boldog végkifejlet vagy a beteljesülés szimbóluma, hanem csak egy állomás a feldolgozás folyamatában. Király Tamás életművére vonatkoztatva hangsúlyosan igaz ez. Sokkal inkább kiindulópont volt ez a kiállítás, mintsem a vége valaminek. Nagyon sok feldolgozni valót, kutatni valót kínál Tamás hagyatéka, szakdolgozókat különösen biztatnék, hogy vessék rá magukat a témára, mert szerteágazó és gazdag életműről van szó, sok kérdést fel lehet még tenni. A kiállítás előkészítések az volt a célom, hogy a ruhákat állítsuk fókuszba. Szerencsére elég sok ruha fennmaradt a hagyatékban, túlnyomó részük Király Tamás fiánál, Király Iliásznál lelhető fel, ő adta számunkra is kölcsön őket.

Tematikus blokkokat állítottunk össze a ruhákból, az egyes show-k voltak a kiindulópontok. Sajnos, így is van, ami kimaradt, de az

év végén megjelenő katalógusban jóval több anyag szerepel majd, mint ami a kiállítótermekbe bekerült.

Tamás munkásságára mindig is jellemző volt, hogy nem különálló ruhákban gondolkodott, és főként nem statikusan képzelte el azokat, hanem mozgásban, „akció” közben. Tematikus divatbemutatókat rakott össze belőlük a kezdet kezdetétől, ezt szerettem volna visszaadni. Amikor 1981–87 között két társával, Koppány Gizellával és Kovács Nórával együtt működtették a Petőfi Sándor utcai New Art Stúdió butikot, ott időről időre megjelentek a kirakatban élő, hús-vér modellek – állítólag maga Király Tamás is többször beállt az üveg mögé –, mert ennyire fontos volt számára, hogy a ruha nem önmagában, hanem viselőjével együtt, mozgásban mutakozzék meg.

A kiállítás kapcsán többen feltették a kérdést, hogy mit is keres egy divattervező a kortárs képzőművészeti múzeumban. Hogyan került a Ludwig Múzeumba ez az anyag?

T. K.: Jogos a kérdés, ha onnan nézzük, hogy általában a világban iparművészeti vagy designmúzeumokban, tárgykultúrával foglalkozó intézményekben szokás az ilyen típusú tárlatokat megrendezni. Leghíresebb ezek közül a londoni Victoria & Albert Museum, ahol mostanában Chanel, Dior és Mary Quant életművét bemutató kiállítások követték egymást. De Király Tamás mind személyében, mind munkásságában nem csupán a divathoz kapcsolható, hiszen a 80-as években az underground művészeti szcénának volt része, a képzőművészekkel együtt az FMK-ba járt, sok munkatársa és barátja volt ebből a körből, és mindig is erős képzőművészeti kapcsolatrendszerrel bírt. A divatban radikális és formabontó megoldásokat hozott elő, gyakorlatilag sosem készített hordható és eladható ruhákat, ezért sem volt a divatvilág szerves része – innen nézve érthető, hogy a Ludwig Múzeum

vállalta fel az életmű bemutatását. És mert ez egy határterületen mozgó kiállítás, a látványterv elkészítésére É. Kiss Piroskát kértük fel, aki a színház világához kötődik, abban járatos.

A kiállítás központi termében lévő nagy kifutót például egy 1989 környékén készült Szilágyi Lenke-fotóból kiindulva tervezte meg. A képen egy úgynevezett csillagruha látható, ami több változatban is elkészült, de sajnos egy sem maradt fenn. A csillagforma kialakítására szolgáló pálcák háromszögeket idéző vonalait használta fel Piroška a kifutó megtervezésére, s ezen egy-egy korszak emblematis ruháját helyeztük el. Szerepelt itt hajtogatott ruha, elektromos kábelekből készített úgynevezett kábelruha, „hurkaruha”, átlátszó műanyag balerinaruha az 1997-es Pécsi Nemzeti Színház egyik bemutatójáról, colstokruha, ami azért is izgalmas, mert a colstokok kihúzásával térbeliséget kap. Igyekeztünk a legfontosabb vonulatokat, trendeket bemutatni.

Király Tamás újra és újra felhasználta a ruhákat, átalakította, szétszedte és más-más formában összerakta őket, nehéz is sokszor megmondani, melyik volt az ősváltozat. A fejedők is fontosak voltak, sőt a fejedő és ruha kapcsolata is, ahogy a színek. Tamás szerette a csillogó felületeket, kedvenc színei közé tartozott az arany, az ezüst és a bronz az alapvetésnek számító fekete-fehér és piros mellett. Néha az volt a célja, hogy a női test ismert idomait erőteljesen kihangsúlyozza, néha az, hogy ellene menjen ezeknek a közhelyeknek, és olyan részleteket hangsúlyozzon, amiket egyébként nem szoktunk kiemelni. Ez a törekvés is nagyon jellemző a gondolkodásmódjára, máshová teszi a hangsúlyokat, mint ahová szokták.

Azt mondtad, hogy show-k köré szervezted a kiállítást. Mely bemutatók idéződnek meg?

T. K.: A 80-as évek második felében a Petőfi Csarnok volt a fő helyszíne a bemutatóknak. A mai fiatalok talán már semmit se tudnak a Pecsáról, amely a 80-as években az alternatív szubkultúrák helyszíneként funkcionált. Az intézmény irányítói nyitottak voltak a köztes műfajokra is. Király Tamás négy bemutatója, a Baby's Dream, Boy's Dream, Animal's Dream, illetve az utolsó, a Király's Dreams 89-ből, plakátokon és fotókon

fotó: Rosta Ildzséf

Enteriőr, elől az 1986 körül készült hajtogatott ruha, mögötte a 2000-es években készült arany hurkaruha

idéződött meg. Ez a kezdet. A vége pedig az utolsó show a 2013-as ELLE divathéten bemutatott piros ruháinak néhány darabjával szintén központi helyet kapott.

A „fekete teremben” a 2010-es VAM design centerbeli fashion show, *A hölgy egy kisé bogaras* idéződik meg. A fekete az egyik kedvenc színe volt, szerette a félelmetes, sejtelmes, darkos hangulatot. A „Baltazár-teremben” azok a műanyagból készült fehér jelmezek láthatók, amelyeket Király a *Baltazáréji álom* című színházi előadáshoz tervezett. 2009-től működött együtt a Baltazár Színházzal, három darabot is csináltak közösen. A *Baltazáréji álom* bemutatója 2011. szeptember 13-án, Tamás születésnapján volt. Ezt a termet azért szeretem nagyon, mert itt mutatható meg talán a legjobban Tamás hihetetlen kreativitása a miltonkapcsok és gyorskötözők használatával. Az iratfűző kapocs mint díszítőelem az egyik kedvenc eszköze volt, sok korszakban visszatér, de itt nagyon hangsúlyos. Vagy a műanyag gyorskötöző,

amely a hernyóruhán fantasztikus hernyószőrré vált. Tetten érhető itt a Királyra jellemző egyedi látásmód és végtelen kreativitás, azaz hogy lehet a legegyszerűbb dolgokból fantasztikus látványt csinálni.

1983-tól vett részt filmes és színházi produkciókban jelmez- és látványtervezőként. Koppány Gizella, aki társa volt a New Art Stúdió butikban, jelmeztervező volt, talán innen jöttek a filmes kapcsolatok, meg aztán akkoriban az alternatív kultúra egy kis kör volt, mindenki ismert mindenkit. Sokak szerint Tamás legnagyobb dobása az 1988-as nyugat-berlini bemutató volt, amihez a korabeli installáció egy kiállítótermi változatát készítettük el. Királyról akkor az olyan divatlapok is beszámoltak, mint az i-D és a Vogue, és később a Stern is nagy anyagot szentelt munkásságának. Az egész úgy

Fotó: Rosta József

Az *Open Doors* című bemutató ruhái és dokumentációi, 1988, Hamburger Bahnhof, Berlin

kezdődött, hogy Claudia Skoda divattervezőt felkérték egy divatfesztivál megszervezésére, ez volt a Dressater show, ahová nyolc divattervezőt hívott meg, köztük egyetlen kelet-európaiként Király Tamást. Bemutatójának a *Nyitott kapuk* címet adta. Vivienne Westwood a fesztivál egyik résztvevőjeként nagyon elismerően nyilatkozott róla.

A bemutatót követően Tamás adott egy partit, ahol paprikás krumplit szolgáltak fel, a nemzetközi vendégsereg gyűszűből itta a magyar pálinkát, és magyaros zene szólt. Ez is jelzi azt, hogy Tamás milyen eredetien közelített a népi kultúrához, amit Abody Dóra is kiemelt a kiállításához kapcsolódó egyik kerekasztal-beszélgetésen. Dóra szerint az, ahogy Király Tamás nyúlt a népi kultúrához, minden divattervezőnek példaértékű lehet. Úgy emelte be az örökséget, hogy részben nagyon is komolyan vette, részben pedig idézőjelbe tette.

Egyébként állítólag kapott ajánlatokat – épp a berlini siker miatt – külföldi cégektől, hogy eladható kollekciókat is tervezzen, amin el is gondolkozott, de valószínűleg úgy ítélte meg, hogy túl sok kompromisszummal járna egy ilyen felkérés.

A Ludwig Múzeum kiállítása a ruhákra koncentrált, de a műhelyként, munkatérként szolgáló lakása, a közvetlen környezete is kap némi indirekt figyelmet. *A hölgy egy kissé bogaras* című fotósorozaton látható asztal a lakásában például – ahogy a barátai mesélték – textillel volt leborítva alatta domborulatokkal, hogy véletlenül se lehessen funkciója szerint használni. Gyakran kérték fel lakberendezési lapok, hogy hadd fotózzák le a lakását, ami sosem volt kétszer ugyanolyan, mert mindig átrendezte. Ott élt és dolgozott – lakása, munkahelye és inspiráló tere volt egyszerre. A berlini bemutató előkészületeiről készült fotók is a lakást mutatják.

Fotó: Almási J. Csaba

Kábelruha, 2003

Belépve a Ludwig kiállítóterébe mintha a 80-as évek idéződött volna meg, noha dátum szerint 2013-ig mentünk el. Mennyire tükrözi Király Tamás életműve a 80-as éveket? Divat és társadalmi változások – ez maga a 80-as évek?

T. K.: Nehéz erre így válaszolni. Tamás szerintem időtlenül tehetséges alkotó volt, de persze hatottak rá a 80-as évek, amikor a pályája elindult és amikor ki is teljesedett. A kevés pénz és sok szabadidő kombinációja jó táptalaja volt a kreatív megoldások szárbá szökkenésének a rendszerváltást megelőző években.

Az elején említetted, hogy sok kutatási feladat van még. Felsorolnál néhány témakört, amivel érdemes lenne foglalkozni?

T. K.: Jó lenne néhány táblázat összerakásával kezdeni, azok kirajzolnák a kutatási irányokat. Az egyik táblában szerepelnének a ruhák fotói, az összes

Fotó: Rosta József

Ruhák az ELLE Fashion Show-ról, Millenáris, Budapest, 2013

Fotó: Rosta József

Kiállítási installáció az 1986-os *Váci utcai séta* fényképe és az 1980-as, 1990-es és 2000-es években készült ruhák és kiegészítők felhasználásával

variációjuk és a felsorolás, hogy melyik show-n szerepeltek. Aztán kéne egy olyan táblázat, ahol az összes show és a rendezőjük, valamint a legfontosabb munkatársak vannak felsorolva. Például Padi Marianna rendezte a 80-as évek show-ít, aki aztán disszidált Hollandiába, majd öngyilkos lett valamikor a 90-es években – keveset tudunk róla, ahogy az alternatív szcéna több, azóta visszavonult vagy elhunyt szereplőjéről is. A munkatársak összegyűjtése a 80-as évek kapcsolati hálózatának feltérképezésében, az egymásra hatások vizsgálatában nagy segítséget jelentene. Egy másik példa Bachmann Gábor, aki szintén Tamás barátja volt, ő is nagyon sokat segített neki a berlini show előkészületeiben. Ha megvan a ruhák, a show-k és az alkotótársak listája, jöhetnek a modellek, ki hogyan találkozott Királlyal, aztán a zenelisták, kelléklisák, forgatókönyvek stb. Ezeket most kellene összegyűjteni, mert még élnek és megszólaltathatók a közreműködők.

Aztán ott a hagyatéék számtalan fotója. A Ludwigban bemutatott fotók nagy részét Almási J. Csaba készítette, aki még gyerekként találkozott Király Tamással egyszer abban a vidéki kisvárosban, ahol felnőtt, majd amikor Budapestre jött, bekerült az alternatív szcénába, személyesen is megismerkedett vele, és az egyik leghűségesebb dokumentátora lett. Az ő öt-hatezer fotójáról nagyjából tudjuk, hogy mikor készültek, de számos olyan felvétel, papírkép és negatív szerepel Tamás hagyatékában, amelyekről nem tudjuk, hogy ki csinálta őket és mikor. Ezeket is jó lenne feldolgozni. Ezek mellett persze szükség lenne elemzésekre is társadalmi, divattörténeti, színházi stb. szempontból. Ezt a kutatást Muskovics Gyula és Soós Andrea részben elkezdték, de még sok munka maradt.

Mi a legfontosabb ebben az életműben, ha egy mondatban kéne összefoglalni?

T. K.: Talán a legendás 1986-os Váci utcai divatséta lehetne az emblemikus összefoglaló. Egy kazettás magnóval és néhány lánnyal kimentek a Váci utcába, amit kifutóként használtak egy ad hoc divatbemutató erejéig. Ez az akció összefoglalja mindazt, ami Tamást művészként foglalkoztatta, és ahogy ezeket a művészi kérdéseket megoldotta. Őt az átalakulás és a folyamatok érdekelték, mindig mindent szétszedett, újrahasznosított – ebben is megelőzte a korát. Az adott helyzetre kereste a legérvényesebb választ. De nem akarom megkerülni a kérdést: a végtelen kreativitás.